

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора економічних наук, професора

ПИРОГ ОЛЬГИ ВОЛОДИМИРІВНИ

на дисертаційну роботу **Вакарчук Тетяни Сергіївни** за темою:

«Формування стійкої рівноваги економічного зростання національної економіки», подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

**Актуальність теми дисертації та її зв'язок з
науковими планами й темами**

В умовах якісних перетворень ринкових процесів економічне зростання національної економіки є однією з головних проблем практично всіх країн. Динаміка економічного зростання характеризує рівень їх розвитку, свідчить про добробут населення. Отже, можна стверджувати, що забезпечення економічного зростання є однією з макроекономічних цілей будь-якої держави. З іншого боку, досягнення стійкої рівноваги економічного зростання національної економіки на підґрунті дослідження динаміки економічних показників, що забезпечують таке зростання, залишається актуальною. Суперечності в теорії та методології, що виникають через різні погляди на дослідження процесів формування стійкої рівноваги, забезпечення економічного зростання економіки України, викликають необхідність систематизації сучасних методів та моделей для адекватного управління ситуацією. Створення передумов економічного зростання і забезпечення реальним інструментарієм менеджмент різного рівня для управління процесом потребує подальшого розвитку теоретичного базису однозначного розуміння досліджуваних категорій; виокремлення факторів, що забезпечують економічне зростання; вдосконалення науково-методичних підходів щодо оцінювання

впливу факторів на прискорення процесів зростання; визначення точки стійкої рівноваги та очікуваних періодів її досягнення національною економікою.

Актуальність дисертаційної роботи обумовлена потребою розв'язання вищезначених проблем у контексті обґрунтування науково-теоретичних підходів та розробки практичних рекомендацій щодо забезпечення економічного зростання національної економіки за рахунок стійкої рівноваги. У зв'язку з цим завдання, вирішені автором дисертації, являють собою науковий інтерес, мають теоретичне значення і практичну спрямованість.

Практична значущість дослідження підтверджується тим, що вона виконана відповідно до комплексного плану науково-дослідних робіт ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля», де здобувач приймала участь у розробці теми «Економіка України у нових геостратегічних реаліях: індивід, держава, суспільство» (номер державної реєстрації 0115U000063). У межах дослідження автором модифіковано модель економічного зростання національної економіки за параметрами стійкої рівноваги, що є внеском у науково-дослідні здобутки вищого навчального закладу.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації

Вивчення матеріалів дисертації Вакарчук Тетяни Сергіївни дозволяє констатувати, що здобувач поставив конкретну і практичну мету, а саме: розвиток теоретичних основ, удосконалення науково-методичних підходів та розробка практичних рекомендацій щодо формування стійкої рівноваги економічного зростання національної економіки за державного регулювання зазначених процесів. Поставлена мета зумовила автора вирішити коло завдань та в ході виконання роботи довести наукову новизну, винесених на захист положень, і одержати наукові результати.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, викладених автором, висновків і практичних рекомендацій, що виносяться на захист, підтверджуються:

- дослідженням проблеми формування стійкої рівноваги економічного зростання економіки України;
- значним масивом статистичного матеріалу, який дозволив виявити тенденції розвитку основних економічних показників;
- апробацією запропонованих до використання методів і моделей, визначенням критеріїв достовірності висновків і пропозицій дослідження;
- використанням для підтвердження гіпотез сучасного інструментарію, у тому числі моделювання.

Здобувач, проаналізувавши основні положення теорій економічного зростання, макроекономічної рівноваги, державного регулювання економіки, розкрила роль цих процесів у забезпеченні економічного зростання та запропонувала в якості інструментарію застосувати модифіковану модель, а також розробила сценарії досягнення стійкої рівноваги національною економікою.

Зміст дисертації та логічно побудована структура роботи із трьох розділів дає підставу для висновку щодо узгодженості основних положень дослідження з його темою і достовірності отриманих результатів.

Загальний висновок про достовірність та обґрунтованість наукових результатів, положень та рекомендацій, що містяться у дисертації, підтверджується використанням методів узагальнення й систематизації; економіко-математичних, статистичних методів; методів економіко-математичного моделювання; графічних й табличних методів і передових теоретичних розробок зарубіжних та вітчизняних вчених. Виконана робота базується на обробці й аналізованні масиву статистичного матеріалу, використанні літературних джерел зі 152 найменувань. Завдання, що були вирішені здобувачем у процесі дослідження, підтверджені використанням економічної інформації щодо розвитку національної економіки України. Обробка даних здійснювалася з використанням комп'ютерних технологій.

Основні теоретичні та методичні положення, що містяться в дисертаційній роботі, апробовано протягом 2013–2017 рр. на 8 науково-практичних

конференціях.

Вищенаведене дає підставу констатувати, що виконана робота є логічно завершеним економічним дослідженням, характеризується шириною постановки задач, новизною їхнього рішення, обґрунтованістю висновків і рекомендацій, взаємозв'язком методичних і прикладних питань.

Структура дисертаційної роботи та зміст її основних положень

Загальний зміст дисертації складає 218 сторінок, з яких 170 сторінок формує основний текст роботи (7,08 авторських аркушів). Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел, 12 додатків.

У першому розділі дисертації **«Теоретичні засади економічного зростання національної економіки та його державного регулювання»** (с. 21-66) автором визначено категорійний апарат стосовно сутності понять «економічне зростання» (с. 26); стійкої рівноваги (с. 28); формування стійкої рівноваги економічного зростання національної економіки (с. 28); виділено фактори економічного зростання (с. 39-40); розкрито особливості державного регулювання економічного зростання національної економіки (с. 56); розроблено концептуальну схему дій щодо досягнення стійкої рівноваги економічного зростання національної економіки (с. 60-62).

У другому розділі **«Оцінка впливу факторів на економічне зростання національної економіки»** (с. 67-119) досліджено динаміку економічного зростання національної економіки, зокрема валового внутрішнього продукту (с. 67-79); створено аналітичний опис валового внутрішнього продукту (с. 79-80; 90-91); проведено оцінювання впливу факторів на економічне зростання (с. 94-104); визначено напрями державного регулювання досліджуваних процесів (с. 111-114).

У третьому розділі дисертації **«Сучасна парадигма формування стійкої рівноваги економічного зростання національної економіки»** (с. 120-167) визначено перелік ендогенних та екзогенних показників, задіяних у моделі

економічного зростання (с. 123; 126-129); запропоновано модифіковану модель економічного зростання національної економіки (с. 129), визначено динаміку зміни валового внутрішнього продукту (с. 131-137); виділено чотири області стану національної економіки (с. 138-141); удосконалено науково-методичний підхід до визначення сценаріїв досягнення стійкої рівноваги за різними варіантами вихідних умов (с. 146-149); представлено два сценарії досягнення стійкої рівноваги (с. 149-155); обґрунтовано завдання у сфері державного інвестування в основні засоби та розвиток людського потенціалу відповідно до зусиль суб'єктів державного регулювання (с. 156-165).

Наукова новизна отриманих результатів та їх достовірність

У сукупності наукові положення вирішують важливе наукове-прикладне завдання щодо поглиблення теоретико-методичних положень та розробки практичних рекомендацій щодо формування стійкої рівноваги економічного зростання національної економіки.

Одержані результати теоретико-методичного обґрунтування та практичного вирішення виділених у роботі проблем забезпечили результати, що мають наукову новизну, а саме:

– розвинуто й уточнено поняття «стійка рівновага економічного зростання» (с. 28). За авторським підходом трактується як теоретично бажана збалансованість національної економіки, здатної до саморегуляції у разі порушення збалансованого стану. Встановлено, що це досягається за рахунок ефективного використання виробничого та науково-технічного потенціалу та регулюється державою в частині забезпечення рівня добробуту населення. Визначається шляхом співвідношення між валовим внутрішнім продуктом та ефективною одиницею робочої сили за допомогою моделі зростання. Здобувачем виділено фактори визначального впливу (виробничо-економічні, науково-технологічні та інноваційні) і фактори, що зумовлюють ефективне використання факторів першої групи (с. 39-40). Сформовано концептуальну

схему дій щодо досягнення стійкої рівноваги економічного зростання національної економіки (с. 60-62);

– набула подальшого розвитку систематизація показників, які конкретизують фактори, що виділені здобувачем для дослідження економічного зростання національної економіки, зокрема динаміки валового внутрішнього продукту України. До вже існуючого переліку введено показник розвитку людського потенціалу і рівень ендогенного науково-технічного прогресу (с. 70, 80);

– удосконалено методичний підхід до оцінки впливу факторів на процеси економічного зростання, зокрема через валовий внутрішній продукт України. Задіяно розширений перелік частинних економічних показників, що конкретизують фактори впливу. Проведено розрахунок для цих показників середньої і граничної ефективності впливу факторів, коефіцієнтів еластичності, граничних норм замінності одного ресурсу на інший, що, на відміну від інших підходів, уточнює оцінку стану і результатів функціонування національної економіки і дозволяє виявляти характер зміни валового внутрішнього продукту та його динаміку, що є важливим для державного регулювання економіки (с. 93-107);

– удосконалено модель економічного зростання національної економіки, за рахунок введення до її складових, на відміну від існуючих, таких показників: вкладення в розвиток людського потенціалу, частка вибулої за рік робочої сили, частка інвестицій в розвиток людського потенціалу відносно валового внутрішнього продукту, кількість ефективних одиниць робочої сили та рівень ендогенного науково-технічного прогресу. Елементи моделі наведено у відносних величинах. За допомогою моделі визначено точку стійкої рівноваги економічного зростання, обґрунтовано процеси її досягнення з метою реалізації рішень, що забезпечують зростання національної економіки (с. 123, 125-130; 138-139);

– удосконалено науково-методичний підхід до визначення сценаріїв досягнення стійкої рівноваги економічного зростання національної економіки.

На відміну від існуючих підходів, містить аналіз керованого державою процесу його досягнення. За рахунок різних варіантів зазначеного процесу та коригування поведінки керованих параметрів (частки інвестицій в основні засоби й розвиток людського потенціалу відносно валового внутрішнього продукту) можна визначати засади державного регулювання досягнення національною економікою стійкої рівноваги (с. 147-155);

– набуло подальшого розвитку науково обґрунтоване завдання, пов'язане з забезпеченням економічного зростання національної економіки за рахунок державного інвестування в основні засоби та розвиток людського потенціалу. На відміну від уже вирішених завдань, запропоновано управляти поведінкою параметрів модифікованої моделі. Це дозволяє визначати строки досягнення стійкої рівноваги національної економіки за рахунок формування обґрунтованої інвестиційної політики (с. 156-165).

Результати досліджень підтверджено публікаціями, наведеними в авторефераті (с. 15-17) та дисертації (с. 8-11 і додаток М).

Теоретичне та практичне значення роботи, використання результатів дослідження

Теоретичне значення роботи полягає у збагаченні економічної науки обґрунтуванням основ формування стійкої рівноваги економічного зростання економіки та методикою забезпечення досягнення стійкої рівноваги національної економіки.

Практичне значення одержаних результатів полягає в удосконаленні оцінювання впливу факторів економічного зростання на валовий внутрішній продукт України; розробці сценаріїв досягнення стійкої рівноваги економічного зростання національної економіки; пропозиції застосування модифікованої моделі економічного зростання національної економіки.

Використання рекомендацій дисертаційної роботи в діяльності Дніпровської міської ради (довідка про впровадження результатів дослідження №2/1-1587 від 21.12.2017 р.); Дніпропетровської торгово-промислової палати

(довідка про впровадження №1218/01-07 від 18.09.2017 р.); Дніпропетровської міської Асоціації промисловців і підприємців (довідка про впровадження №37/17 від 08.12.2017 р.) дозволили підвищити наукову обґрунтованість управлінських рішень при розробці Програми економічного і соціального розвитку м. Дніпро на 2018 р.; при проведенні семінарів-практикумів у сфері регулювання макро- і мезорівнів національної економіки; у процесі розробки стратегічних планів розвитку з урахуванням регіональних та національних пріоритетів у сфері промисловості.

Теоретичні і практичні результати дослідження використовуються в освітньому процесі ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля» (довідка про впровадження №701 від 17.07.2017 р.).

Повнота викладу положень, висновків та рекомендацій дисертації в опублікованих працях та відповідність дисертації чинним вимогам

Результати дисертаційної роботи повно розкриті в опублікованих працях. Основні ідеї, теоретичні та методичні положення і результати дисертації опубліковано у 15 наукових працях, з них 7 статей, з яких: 4 статті у наукових фахових виданнях України, внесених до міжнародних наукометричних баз, 3 статті – у наукових фахових виданнях України) та 8 праць, які додатково засвідчують апробацію матеріалів дисертації. Загальний обсяг публікацій 4,6 друк. арк., з яких здобувачу належить 4,06 друк. арк. Це підтверджує, що основні результати дисертації апробовані, як шляхом опублікування, так і впровадження та обговорення.

Тема дисертації та її зміст відповідають спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Дисертація має класичну структуру, властиву для такого роду робіт. Автореферат в цілому відображає зміст дисертаційної роботи та її висновки, у достатній мірі розкрито основні наукові результати, які одержано в процесі дослідження; ступінь новизни розробок; висновки та рекомендації дисертаційної роботи. Положення наукової новизни, заявлені в авторефераті,

відображені в дисертації.

Дисертаційна робота виконана державною мовою. Мова дисертації коректна та зрозуміла.

Дисертація оформлена відповідно до вимог, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. №40 та разом з авторефератом відповідають чинним вимогам, що ставляться в Україні до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук.

Дискусійні положення та недоліки дисертації

Разом з тим, не всі висновки здобувача мають однакову ступінь обґрунтованості, тому, вважаю за доцільне звернути увагу на окремі дискусійні положення дисертації та зауваження до неї:

1. Зазвичай наукові дослідження пов'язані з обґрунтуванням теоретичних аспектів категорій, що визначають підґрунтя подальших напрацювань здобувача, що є логічним і вірним напрямом. За авторським визначенням «стійка рівновага» розглядається як теоретично бажана збалансованість національної економіки (с. 28 дисертації та с. 6 автореферату). З таким визначенням частково можна погодитися, враховуючи, що за заявленою темою формується стійка рівновага економічного зростання національної економіки. Тобто, уточнення поняття не зовсім пов'язано з напрямом дослідження; крім того, не конкретизовано, яким чином буде здійснено саморегуляцію системи у разі порушення збалансованого стану. Тож, потребує пояснення авторська позиція, викладена в тексті дисертації.

2. Здобувачем запропоновано концептуальну схему дій щодо досягнення стійкої рівноваги економічного зростання національної економіки (с. 61 дисертації та с. 7 автореферату). У тексті наводиться поділ на п'ять етапів реалізації дій, що, очевидно, описує хід авторських досліджень. Проте, важко за візуалізацією комплексу дій (рис. 1.4, с. 61) зрозуміти думку автора щодо логіки послідовності етапів (с. 61-62) та елементів, поданих на цьому рисунку, оскільки на ньому етапи не виділено. Роз'яснення цих моментів додало б

вагомості запропонованому автором підходу щодо однозначності розуміння та в частині практичного використання схеми.

3. Ґрунтуючись на розробках із забезпечення економічного зростання, автором дисертації пропонується для дослідження національної економіки, зокрема динаміки валового внутрішнього продукту України, ввести показник розвитку людського потенціалу (с. 70) і рівень ендогенного науково-технічного прогресу (с. 80). У цьому сенсі постає необхідність посилення аргументації щодо необхідності включення кожного із запропонованих показників для дослідження за таким наповненням, який вказано в тексті, та виділення тих аспектів, що дозволяють оцінити внесок кожного з них у досягнення економічного зростання національної економіки.

4. У другому розділі проаналізовано вплив факторів на економічне зростання національної економіки, складено аналітичний опис валового внутрішнього продукту, який подається на с. 90 (формула 2.4), наведено формулу для розрахунку ВВП з урахуванням коефіцієнтів еластичності, отриманих з використанням даних за 2000-2016 рр. (с. 91). На с. 92 акцентовано, що «складений нами аналітичний опис валового внутрішнього продукту України відповідає характеру зміни офіційних статистичних даних досліджуваного економічного показника». Постає питання: чи працює формула 2.4 у будь-який момент прогнозованого періоду? У чому перевага застосування виробничої функції Менкью – Ромера – Вейла (с. 79) для отримання характеристик національної економіки України? Ці моменти потребують пояснення авторської позиції.

5. Модифікована на базі напрацювань відомих економістів модель дозволяє прогнозувати, зокрема, значення валового внутрішнього продукту, як основного макроекономічного показника (с. 131-137) та визначати момент досягнення стійкої рівноваги економічного зростання (с. 146-147, 154-155). Наведено порівняння авторських розрахунків з розрахунками інших державних інституцій, які підтверджують висновки здобувача. Однак, вважаю важливим у розв'язанні обраного завдання посилити адресність рекомендацій автора. Так,

завдання щодо формування інвестиційної політики визначені без уточнення суб'єктів державного регулювання, що будуть реалізовувати ці завдання в межах їх повноважень; не враховано можливості та роль окремих видів економічної діяльності та регіонів у забезпеченні економічного зростання. Все вищезазначене підвищило б практичну спрямованість досліджень та підтвердило вагомість авторського внеску у розробку досліджуваної теми.

6. Викликає інтерес розробка автором сценаріїв досягнення стійкої рівноваги економічного зростання національної економіки (с. 152-155). При цьому на с. 152 стверджується, що за збільшення частки інвестицій в основні засоби відносно валового внутрішнього продукту від 0,25 до 0,40 виважене управління часткою інвестицій в розвиток людського потенціалу відносно валового внутрішнього продукту дозволяє зменшити очікуваний період досягнення стійкої рівноваги. Виникає питання щодо обґрунтування доказової бази взятих для дослідження саме таких значень керованих параметрів та меж і кроків, що потребує додаткових пояснень стосовно застосування зазначених підходів.

7. Є декілька зауважень технічного характеру, що в цілому не змінюють сутності положень, винесених на захист, але можуть сприяти поліпшенню якості роботи. Так, можна спостерігати аналогії викладеного матеріалу, зокрема, щодо показників, які деталізують фактори впливу на економічне зростання (пп. 1.3, с. 61; пп. 2.1, с. 70, 80; пп. 2.2, с. 108; пп. 2.3., с. 113); окремих спроб візуалізації інформації, яка подається одночасно в тексті, таблицях і графіках (с. 96-97, 98-99, 104-105, 134-138, 156-158).

Наявність вищезазначених зауважень не змінюють принципових положень дисертаційної роботи, яка має високий науковий рівень, практичну значущість та містить вагомі наукові результати.

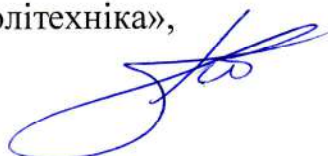
Загальний висновок

Дисертація за змістом, рівнем теоретичної обґрунтованості і практичної спрямованості висновків і розробок відповідає пп. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння наукового звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, вона є самостійною, завершеною науковою працею, в якій автором обґрунтовано та винесено для прилюдного захисту наукові положення, що свідчать про наявність особистого внеску до економічної науки і практики щодо розвитку національної економіки.

Актуальність теми дисертаційної роботи «Формування стійкої рівноваги економічного зростання національної економіки», наукова новизна, сформульованих та обґрунтованих в ній положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність, наукова і практична значущість є підставою для присудження Вакарчук Тетяні Сергіївні наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

завідувач кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва
Національного університету «Львівська політехніка»,
доктор економічних наук, професор



О.В. Пирог

Підпис О.В. Пирог засвідчую

Вчений секретар Національного університету
«Львівська політехніка»



Р.Б. Брилинський

